

YOSHLARNING IJTIMOYIY-IQTISODIY FAOLLIGINI OSHIRISH: DAVLAT SIYOSATI VA IMKONIYATLAR

ilmiy-amaliy konferensiya
TO'PLAMI

2024-yil 22-iyul

O'ZBEKISTONNING YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH STRATEGIYASI: MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI.

Mualliflar: Ergashev Qandiyor Xorun o'g'li ¹, Yusupov Musurmon Maxmud o'g'li ²

Affilyatsiya: Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti ^{1,2}

PhD, Kimyo va uni o'qitish metodikasi kafedrasida katta o'qituvchisi ¹

Kimyo va uni o'qitish metodikasi kafedrasida o'qituvchisi ²

E-mail: eisenmannyusupov@gmail.com ²

ORCID: orcid.org/0000-0001-7494-5988 ¹, orcid.org/0009-0002-8835-0525 ²

DOI: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.26095216>

ANOTATSIYA

Maqolada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktyabrdagi "2019-2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "Yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4477-son Qarorining mazmun-mohiyati, O'zbekistonda "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish jarayonini moliyalashtirishni rag'batlantirish, milliy iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish hisobiga uning raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha energiya samaradorligini oshirishda yangi texnologiyalarni keng joriy etish, ekologik siyosat va uni amalga oshirishning iqtisodiy mexanizmi, "yashil iqtisodiyot"ga o'tishning ustuvor yo'nalishlari va modellari, O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot"ga o'tish strategiyasining maqsadi, vazifalari, mazmuni bayon etilgan.

Kalit so'zlar: "Yashil iqtisodiyot", "Innovatsion iqtisodiyot", UNEP, barqaror rivojlanish, energiya samaradorligi

KIRISH

Bugungi kunga kelib iqlim o'zgarishi, atrof-muhitning ifloslanishi va insoniyatni yer-usti hamda yer-osti tabiiy resurslaridan samarasiz foydalanish bilan bog'liq global muammolar e'tiborga olinishi lozim.

Barqaror rivojlanish, atrof-muhit va ekologiyani muhofaza qilish sohasida yangi formatdagi mutaxassis kadrlarni tayyorlash, muammolarni hal qilishda ilg'or innovatsion texnologik yondashuvlarni joriy etish kerak [1].

Mustaqillik va islohotlarning o'tgan o'ttiz yili ichida O'zbekiston Orolbo'yida atrof-muhitni muhofaza qilish va o'rmonchilik choralari tufayli iqlim o'zgarishi oqibatlariga qarshi kurashda sezilarli yutuqlarga erishdi. Atrof-muhit bo'yicha amaldagi milliy rejalar hamda maqsadlar past uglerodli va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning markaziy elementlari bo'lib qolmoqda. Ammo sug'orish va ichimlik suvi tanqisligi, ishonchli elektr ta'minoti bilan bog'liq muammolar hamon mavjud, bunga so'nggi paytlarda yuz bergan keng ko'lamlilik elektr uzilishlari, misli ko'rilmagan qum va chang bo'ronlari hamda kuchli yog'ingarchilikdan keying suv toshqinlari dalil bo'la oladi. Odamlar, jamoalar, atrof-muhit va infratuzilmaga salbiy ta'sir ko'rsatadigan ushbu muammolar

O'zbekistonning "yashil" kelajagini ta'minlash uchun hali ko'p ishlar qilinishi kerakligini eslatib turadi [4].

ADABIYOTLAR SHARHI

So'nggi yillarda ekologiya sohasi O'zbekiston Respublikasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, biologik xilma-xillikni saqlash, atrof-muhitni muhofaza qilish, "yashil" iqtisodiyotga o'tish va qattiq maishiy chiqindilarni boshqarish bilan bog'liq ishlar yo'nalishlarida konsepsiya va strategiyalar qabul qilindi.

2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida belgilangan vazifalarni amalga oshirish, shuningdek, Parij bitimi (Parij, 2015 yil 12 dekabr) majburiyatlari bajarilishini ta'minlash, iqtisodiyotning bazaviy tarmoqlari energiya samaradorligini oshirish, iqlim o'zgarishi va atrof-muhitni muhofaza qilish, "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning innovatsion moliyaviy vositalarni ishlab chiqish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2030 yilgacha O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori imzoladi.

Iqtisodiy adabiyotda "yashil iqtisodiyot" tushunchasi ilk marotaba 1989 yilda qo'llanilganligiga qaramasdan uning mazmuni hozirga qadar turlicha talqin etiladi.

Ayrim manbalarda "yashil iqtisodiyot" mamlakat tabiatini yaxshilashga ko'maklashuvchi iqtisodiyotning zamonaviy tarmoqlari sifatida talqin qilinsa, ba'zi adabiyotlarda "yashil iqtisodiyot" tabiatga ko'maklashuvchi va naf keltiruvchi ilg'or texnologiyalar, ekotizimlar sifatida o'rganiladi, boshqa bir tadqiqotlarda esa "yashil iqtisodiyot" – bu ekologik toza mahsulotlar yaratishga yo'naltirilgan rivojlanishning yangi bosqichiga o'tish hisoblanib, uning asosini sof yoki "yashil" texnologiyalar tashkil etadi deyiladi. "Yashil iqtisodiyot" tushunchasining keng tarqalgan, nisbatan to'liq ta'rifi UNEP (Birlashgan Millatlar tashkilotining atrof-muhit dasturi) tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, "yashil iqtisodiyot" – bu "insonlar farovonligi va ijtimoiy tengligining yaxshilanishi, ekologik xavflar va ekologik taqchillikni sezilarli darajada kamaytirish"ga olib keluvchi iqtisodiyotdir.

Ushbu fikrni rus olimlari T. V. Zaxarova, V. V. Volodkova A. A. Trofimchuklar ham ma'qullashadilar.

L.G. Melnik, I.N. Sotnik, I.M. Burlakova kabi ilmiy tadqiqotchilar fikr-mulohazalarida yashil iqtisodiyotni iqtisodiyotning yangi turi sifatida konseptual jihatdan ajratib ko'rsatish zarurligiga qaratilgan, bunda yashil taraqqiyot jamiyatning barcha sohalariga ta'sir qiladi va hukumat, iqtisodiyot va jamiyatning o'zaro hamkorligini ta'minlaydi deb ta'kidlaydilar.

Shuningdek, o'zbek olimlari Isadjonov.A.A, Mustafaqulov.Y.B yashil iqtisodiyotni XXI asrning yangi ijtimoiy-ekologik hodisasi deb hisoblaydi [5].

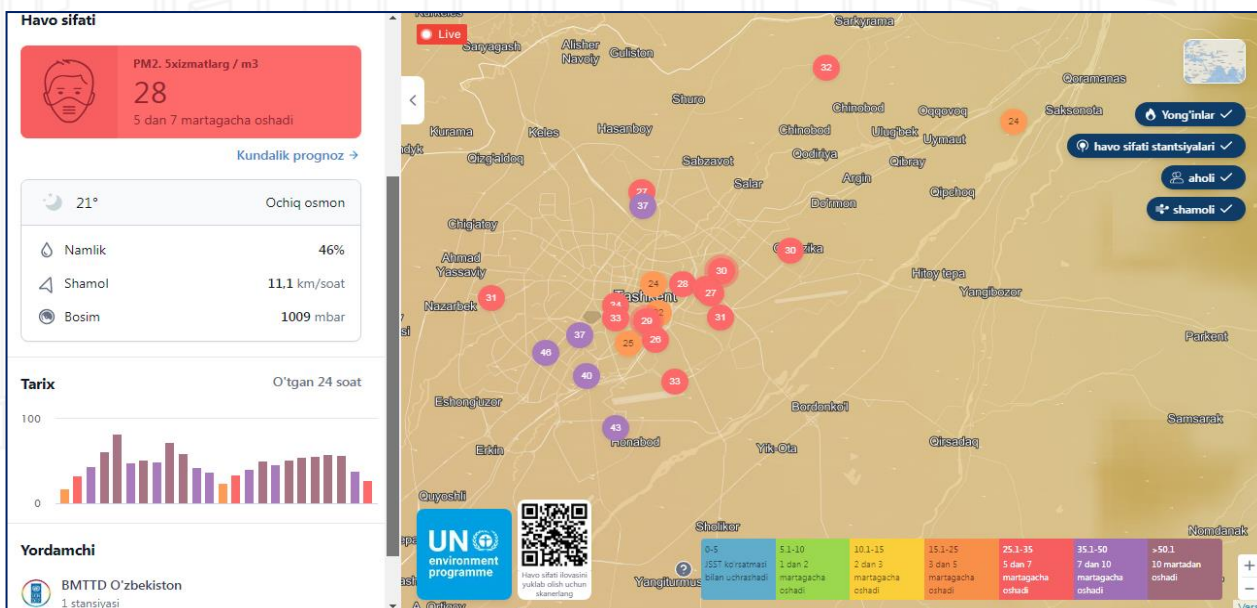
TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi tabiiy resurslardan barqaror va samarali foydalanish, kam uglerodli energetika, ifloslanish darajasini pasaytirish, tabiiy ofatlar va iqlim o'zgarishi oqibatlariga tayyor turishga asoslangan iqtisodiy o'sish modeliga intiladi. Rivojlanish bo'yicha 2019-2030 yillar davrida "yashil" o'tish strategiyasini amalga oshirish va 2050-yilgacha iqtisodiyotni karbonsizlash bo'yicha uzoq muddatli istiqbolni ishlab

chiqish “Yashil” iqtisodiyotga o'tishda muhim dasturiy amal hisoblanadi. “Yashil” o'sishning kelishilgan ustuvor yo'nalishlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- o Aholini muhofaza qilish, zarar ko'rgan hududlar, aholi guruhlari va iqtisodiyot tarmoqlariga moliyaviy va boshqa favqulodda yordamlar ko'rsatish orqali tabiiy ofatlarga tayyorlik va iqlim o'zgarishiga chidamlilik;
- o Bozor islohotlari, qishloq va suv xo'jaligi sohasidagi inklyuziv siyosat, xususiy sektorni tegishli jarayonlarga jalb qilish orqali tabiiy resurslardan barqaror va samarali foydalanish;
- o Chiqindilarni kamaytirish, korxonalarni modernizatsiya qilish, energiya samaradorligini oshirish va issiqxona gazlari chiqishini kamaytirish orqali sanoat va iqtisodiyotni “yashil” rivojlantirish;
- o Iqtisodiyot tarmoqlarining “yashil” o'tishini qo'llab-quvvatlash uchun “yashil” investitsiyalar va innovatsiyalar;
- o barqaror va inklyuziv urbanizatsiya hamda “yashil” iqtisodiyotga o'tishdan eng ko'p zarar ko'rgan aholi va hududlarni qo'llab-quvvatlash, jumladan kompetentsiyalarni rivojlantirish va “yashil” ish o'rinlarini yaratish.
- o “yashil” iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning moliyaviy va nomoliyaviy mexanizmlarini ishlab chiqish[2].

Hozirgi kunda Respublikamiz viloyatlari markazlarida va poytaxtda ekologik vaziyat yomonlashayotgani, havo ifloslanishi, jamoat transportining past darajada rivojlangani tufayli ko'chalarda avtotransportlar tirbandligi ko'payib borayotgani keng muhokama sabab bo'lmoqda (1-rasm)[7].

1-rasm. O'zbekiston, Toshkent shahrida havo sifati ma'lumotlari 11-aprel 2024-yil bo'yicha.

Bunda eng avvalo ekologik barqarorlikni ta'minlash, havoga chiqayotgan maishiy chiqindilarni kamaytirish, jamoat transporti tizimini ham sifat, ham son jihatdan yaxshilash, yo'llarda ustuvorlikni mashinalarga emas, eng avvalo piyodalarga, undan so'ng jamoat transportiga berishga qaratilgan infratuzilmani yaratish va shu kabi bir qator o'zgarishlarni amalga oshirish rejalashtirilmoqda. Ekologik holatni yaxshilash va

aholi salomatligini asrab-avaylash maqsadida ayrim keskin qarorlarni qabul qilish talab etiladi. Shu sababli mazkur qarorlar kelgusida salbiy oqibatlarni keltirib chiqarmasligi uchun ilmiy tadqiqotlar hamda tahlillarga asoslangan bo'lishi zarur.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2030 yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining Atrof muhitni muhofaza qilish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019 yil 30 oktyabrdagi PF-5863-son Farmoni hamda "Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" 2023 yil 31 maydagi PQ-171-son qarori ijrosini ta'minlash, shuningdek, mamlakatimizda transport vositalarining atrof-muhitga salbiy ta'sirini, shu jumladan, atmosfera havosiga zararli tashlamalar hajmini kamaytirish maqsadida Vazirlar Mahkamasi qaror e'lon qilindi[3]. Unga ko'ra, transport vositalarining normativlarga mosligi darajasini aniqlash, natijasi bo'yicha ularni ekologik toifalarga ajratib borish, ekologik stikerlarning na'munalari va himoya elementlarini belgilash hamda ekologik stikerlarni berish, shuningdek, transport vositalaridan tegishli ekologik zonalar hududida foydalanishni cheklash yoki taqiqlash mexanizmlarini joriy etish belgilangan.

Mamlakatimizning "Yashil" iqtisodiyotga o'tishda zarur maqsad va vazifalari qatoriga iqtisodiyotda energiya samaradorligiga erishish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish kiradi. Belgilangan ushbu maqsadli rejalarga joriy texnologiyalarni modernizatsiya qilish hamda moliyaviy mexanizmlarni tizimli rivojlantirish orqali erishiladi[6].

XULOSA

O'zbekistonning imkoniyatlari orasida yashil loyihalar uchun xalqaro investitsiyalardan foydalanish, iqlim o'zgarishlari bo'yicha xalqaro tashabbuslarda ishtirok etish va barqaror rivojlanish bo'yicha mintaqaviy yetakchiga aylanish kiradi. O'zbekiston yashil iqtisodiyotni qo'llash orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish bilan birga ekologik muammolarni hal qilishi mumkin.

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yanada barqaror va farovon kelajakka erishish yo'lidagi hal qiluvchi qadamdir. Mamlakatning qayta tiklanadigan energiya manbalari, barqaror qishloq xo'jaligi, suv resurslarini boshqarish va bioxilma-xillikni saqlashni o'z ichiga olgan barqarorlikni ta'minlashga ko'p qirrali yondashuvi ekologik muammolarni hal etishga intilayotganini ko'rsatadi. Muammolar mavjud bo'lsa-da, O'zbekistonning xalqaro hamkorlik salohiyati va boy tabiiy resurslari muvaffaqiyatli yashil iqtisodiyotni rivojlantirish uchun imkoniyatlar yaratadi. Hukumatning ushbu tashabbuslarga doimiy sodiqligi barqaror va ekologik toza O'zbekistonni yaratish uchun muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. 2019 - 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 04.10.2019 yildagi PQ-4477-son. //lex.uz/docs/-4539502
2. "O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, Jahon banki, Markaziy Osiyo Mintaqaviy ekologik markazi, 2022-yil.

O'zbekistonda "Yashil" o'sish va Iqlim O'zgarishi bo'yicha Siyosiy Muloqotlar Turkumi: Ishlar To'plami. Jahon banki: Washington D.C."

3. Atmosfera havosiga transport vositalarining salbiy ta'sirini kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risidagi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 29.03.2024 yildagi 166-son. <https://lex.uz/pdfs/6858809>
4. Mustafaqulov, Y. B., Todjimamatova, M. E., Berdieva, A. G. qizi, Nurmatova, H. A., & Egamberdieva, O. A. qizi. (2023). MAMLAKATIMIZDA "YASHIL" IQTISODIYOT ASOSIDA BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 1(10), 90–96. https://doi.org/10.55439/GED/vol1_iss10/a17
5. Исаджанов, А. (2020). "ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ": ХУСУСИЯТЛАРИ ВА РИВОЖЛАНИШ ОМИЛЛАРИ. Iqtisodiyot Va ta'lim, (1), 12–18. https://doi.org/10.55439/ECED/vol_iss1/a14
6. Yashil iqtisodiyot: Darslik. /A.V.Vaxabov, Sh.X.Xajibakiev va boshqalar. –Toshkent.: "Universitet", 2020. -262 b.
7. <https://www.iqair.com/unep>
8. Худанов У., Охундаев Б. и Эргашев К. (2015). Химия и экология коллагеновых отходов. НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД, 30.

